

Uvod u nauk o ustroju riječi

(Ivan Marković: *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput, 2012, 555 str.)

Monografija o jezičnoj morfologiji započinje autorovom¹ motivacijom za njezin nastanak. Kao znanstvenik i predavač Marković je bio svjestan

¹ Ivan Marković (1974.) docent je na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (od 2003. do danas). Na matičnome Fakultetu predaje hrvatsku fonologiju i morfologiju. Prije dolaska na Filozofski fakultet i Katedru za hrvatski standardni jezik bio je znanstveni novak u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Ne pretjerujući, možemo reći da je u posljednjem petoljetću jedan od najplodnijih hrvatskih jezikoslovaca. Hrvatsko je jezikoslovlje u tome razdoblju obogatio četirima, odnosno, s monografijom o ustroju riječi i naukom o njemu (koju trenutačno imamo pred sobom), peterima knjigama iz različitih područja jezikoslovne znanosti. Spomenut ćemo da je sabrao tekste dvojice ponajboljih hrvatskih jezikoslovaca staroga kova, Ljudevita Jonkea i Vladimira Anića koji, da su sami mogli birati, zasigurno ne bi mogli izabrati boljega i urednijega priređivača svojih tekstova. Obilježio je i hrvatsku pravopis(me)nost zajedno sa svojim suautorima, Ladom Badurinom i Krešimirom Mićanovićem, pravopisnim priručnikom za treće tisućljeće. Prije dvije godine (2010.) objavio je monografiju *Uvod u pridjev*, koja je sve samo ne na taj način u naslovu pojednostavljeno – uvod u – problematiku o pridjevu. Uvidom u broj stranica (nešto malo manje od tri stotine) i laiku postaje razvidno dvoje – složenost teme te autorova temeljitost i iscrpnost. Njegova je peta knjiga svjetlo dana ugledala samo dvije godine nakon *Uvoda u pridjev*, u ožujku 2012. godine, a naslovljena je očekivano skromno – *Uvodom u jezičnu morfologiju*.

činjenice da je hrvatska morfologija svedena na oskudne odlomke i opise u hrvatskim gramatikama i srednjoškolskim udžbenicima te je time (razložno) bio nezadovoljan. Tako je isprva nastala skripta, koja je bujala u stalnoj suradnji sa studentima, a onda je nastalo djelo koje je trenutačno i u našim rukama.

Uvod u morfologiju (555 str.) monografija je podijeljena u tri cjeline, a svaka se od njih dijeli na četiri poglavlja. Prvu cjelinu čine sljedeća poglavlja: 1. *Morfologija* (1–29), 2. *Morfemi i morfovi* (31–100), 3. *Fleksija i derivacija* (101–141) i 4. *Morfološka tipologija i univerzalije* (143–177). Prva je cjelina zapravo pravi uvod u morfologiju ili uvod u *Uvod u jezičnu morfologiju*. Tu je riječ o počecima morfologije kao discipline i o najvažnijim imenima svjetskoga jezikoslovnog nauka o ustroju riječi. Značenje je riječi morfologija shvaćena puno šire od hrvatskoga ekvivalenta *oblikoslovlje* jer je prema autorovu mišljenju zadaća morfologije višestruka: proučavanje elemenata od kojih su riječi sastavljene, raščlamba riječi na sastavnice, značenje koje te sastavnice pri nose značenju oblika riječi, promjene do kojih u oblicima riječi dolazi (fleksija) i gradba oblika riječi novih leksema (derivacija), morfološka jezična tipologija i univerzalije, morfološke posebnosti pojedinih vrsta riječi, sprege ustroja riječi s fonologijom i sintaksom. Derivacija se tumači nedjelji-

vim dijelom morfologije.² Jezikoslovni pristup prema kojemu se morfologija sastoji od dvaju dijelova, fleksije i derivacije (tvorbe), autor dijeli s generativcima, ali i primjerice sa (svojim) sveučilišnim profesorima Josipom Silićem i Ivom Pranjkićem, koji su taj pristup primijenili u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2005.).

U uvodnome se dijelu, kao u mnogim iscrpnim i dobrim jezičnim priručnicima, definira osnovno nazivlje i pojmovlje, pa se tako definira riječ: pravopisna riječ, gramatička

riječ i fonološka/fonetska riječ. Naime, Marković je pitanje pripadnosti podjele riječi na vrste dobro prikazao skovavši koordinacijsku tvorenicu (pridjev) – značenjsko-oblično-sintaktičke kategorije = vrste. Time je zapravo opravdana činjenica da potpoglavlje o vrstama riječi, koje je više sintaktičko i semantičko nego li morfološko, ima tri stranice. Nadalje, definiraju se morfem, morf općenito, alomorf, korijen, afiks (fleksijski i derivacijski). Objašnjava se razlika između triju uspostavljenih naziva: rječogradba ≠ rječotvorba ≠ rječotvorje. Pritom je rječotvorje najširi pojam i obuhvaća ukupnost nastanka riječi koji razumijeva postupke promjene značenja (npr. metaforizacija, eponimizacija, leksičko posuđivanje itd.). U skladu se s tim tumače sljedeći rječograd(be)ni postupci: sufiksacija, prefiksacija, cirkumfiksacija (cirkumfiks je afiks koji se istodobno sastoji od prefiksa i sufiksa), infiksacija, transfiksacija, kompozicija ili slaganje, interfiksacija i srastanje³. Neafiksanim rječograd(be)nim

² Postoji naime nekoliko različitih pristupa derivaciji (ili tvorbi riječi): tvorba je riječi disciplina koja pripada leksikologiji (nije dijelom gramatike), tvorba je riječi dio morfologije (u širem smislu) koja onda razumijeva fleksiju i derivaciju (tvorbu) i posljednje, tvorba se riječi smatra disciplinom koja je na granici između morfologije i leksikologije. Legitimno je dakle derivaciju smatrati dijelom morfologije u širem smislu, zapravo leksičkom morfologijom, za razliku od gramatičke morfologije. Dakle, u najširem smislu taj naziv obuhvaća proces morfoloških promjena u sastavu riječi, tj. obuhvaća fleksiju, odnosno promjene oblika riječi koje pokazuju gramatičke odnose, i derivaciju, odnosno promjene oblika riječi koje pokazuju leksičke odnose. U užem se smislu pod pojmom tvorbe riječi razumijeva samo drugi navedeni proces. Tvorba riječi (ili derivacijska morfologija) predstavlja vezu između (fleksijske) morfologije i leksikologije. Opravdano bi bilo tvorbu smatrati i samostalnom disciplinom jer ima svoj predmet izučavanja (nastanak riječi sa sinkronijskog gledišta), svoje pojmovlje, nazivlje i definicije te svoje metode istraživanja, ali je svejedno veoma teško povući jasnu granicu između rječotvorja te leksikologije i morfologije (jasno je to kad se uzme u obzir da je iz njih izniknula), ali i drugih disciplina poput, doduše manje, etimologije.

³ Marković poput mnogih jezikoslovaca nastanak priloga *nizbrdo*, *negodinu*, *ususret* i sl. tumači srastanjem. Problem koji se nameće jest u činjenici da se nigdje ne navodi postoji li mogućnost da srastanje kao rječograd(be)ni postupak mijenja kategoriju krajnje desne tvorbene sastavnice ili „baze“. Da je to veoma složen problem, pokazat će se još jednom u rječograd(be)nome postupku preobrazbe u koji se svrstavaju formalno isti primjeri. Definirajući dakle preobrazbu postupkom u kojemu oblične promjene nema, pritom se misli da

postupcima smatraju se prije glas, prijevoj i tonska alternacija, koji iznutra modificiraju bazu, pa se zovu unutarnjom fleksijom ili unutarnjom derivacijom. Rječograd(be)ni postupak kojim se ponavlja baza ili dio baze naziva se reduplikacijom, a u njega bi išli hrvatski dvorječni pridjevi tipa *pun puncat*. Postupak u kojemu se dio baze oduzima naziva se suptrakcija, a u hrvatskome je to zapravo sufiksacija nultim sufiksom (*pozdraviti* > *pozdrav-* + *-ø* > *pozdrav*). Umjesto o krnjenju osnove (poput Barić i dr. 1995: 329) Marković i skraćivanje i tvorbu hipokoristika navodi pod hiperonimom suptrakcija. U nju spadaju *truncation* (suptrakcija + sufiksacija, npr. *Krešimir* > *Krešo*, *Vladimir* > *Vlado*) i *clipping* (izrezivanje dijelova postojeće riječi, npr. *autobus* > *bus*, *automobil* > *auto*, *košulja* > *šulja* i sl.). Nove riječi nadalje nastaju haplogijom i stapanjem, a od početnih slova riječi nastaju akronimi. Autor je dakle, proučivši veoma mnogo morfoloških priručnika, u popis rječograd(be)nih postupaka uvrstio i neke tvorbene načine kojih nema u hrvatskome, ali su činjenicom jezikā.

Uspostavivši odnos fleksije i derivacije unutar morfologije, Marković svejedno preispituje i tuđe izbore, ali i svoj izbor. Naime, nerijetko smo se zapitali kako to da u hrvatskim jezič-

---

nema ni afikasa ni unutarnje promjene baze, navode se primjeri, a među ostalim u popriloženju i primjeri poput *navijeke* i *dogodine*.

nim priručnicima deminucija ulazi u tvorbu riječi, a stupnjevanje je pridjeva fleksija. Je li to moguće, je li moguće da je *kućica* u odnosu na *kuća* nova riječ, a *pametniji* i *najpametniji* u odnosu na *pametan* samo fleksijski oblici pozitivna pridjeva? Zaključak je taj da fleksija ne mijenja leksičko značenje i vrstu riječi, odnosno taj da su leksičko značenje i kategorijalna promjena u ingerenciji derivacije. Zaključuje se da su komparativ i superlativ u hrvatskome derivacija: *crn* – *crnkast* – *precrn*. Jedan je od problema i nastanak riječi za malo i mlado od živoga: *tel-e-ø* – *tel-ad-ø* (mn. **teleta*) jer je tu riječ o derivacijskome afiksu (zbirna imenica), a ne o fleksijskome afiksu. Razlika se između prezenta i aorista prikazuje ovako: *pomisl-i-mo* – *pomisl-is-mo*, odnosno razlika je u derivacijskim afiksima. Zaključak je zapravo jednostavan – kad god postoji promjena sklonidbe s promjenom značenja – riječ je o derivaciji.

Razlike između fleksije i derivacije u jednome se trenutku počinju gomilati i autor ih polarizira. Fleksija je uvjetovana i određena sintaksom, a derivacija nije, fleksijska je morfologija sintaksi prozirna, a derivacijska je neprozirna. Derivacijski su afiksi bliže korijenskomu morfu od fleksijskih, tj. fleksija se, kaže Marković, iskazuje na periferiji oblika riječi. Zanimljivim se čini tumačenje zamjenica *kogagod* i *čegagod* unutarnjom fleksijom, tj. riječ je o tome da

je u njima fleksijski afiks bliže korijenu od derivacijskoga: *k-omu-god* i *č-emu-god* ili *ne-tko / ne-k-oga, ni-šta / ni-č-ega*. To se onda uspoređuje s ruskim povratnim glagolima u kojima se povratna zamjenica / čestica piše zajedno s glagolom, a glagol se normalno konjugira. Sljedeća je razlika u inventaru afikasa – fleksija ima zatvoren skup, a derivacija otvoren (sinkronijski). Fleksijski afiksi imaju stalno i apstraktno značenje, a derivacijski manje stalno i konkretnije.

Marković se u poglavlju o morfološkim tipovima i univerzalijama bavi najvažnijim pojmovima navedenim naslovom. Najprvo se određuje naspram fleksijskoga morfa u imenica. Naime, hrvatska je gramatičarska praksa uspostavila jedno pravilo o tome da se fleksijskim morfom u imenica iskazuje rod. Slažemo se da taj morf nosi obavijesti o padežu, broju i o sklonidbi, ne i o rodu. Padež i broj spominju se u Maretićevoj (1899.), Florschützovoj (1916.), Težakovoj i Babićevoj (1992.), Silićevoj i Pranj-kovićevoj (2005.) gramatici, a o imeničkoj ćemo vrsti (ili o gramatičkim morfovima) podatak pronaći u gramatikama Bartola Kašića (1604.), Šime Starčevića (1812.), Antuna Mažuranića (1859.) te u *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i dr. (1979., 1995., 1997.). Jasno je da sve imenice s istim fleksijskim morfom, nisu nužno i istoga roda.

Drugu cjelinu knjige čine poglavlja: 5. *Glagol* (179–229), 6. *Imenica*

(231–291), 7. *Pridjev* (293–315), 8. *Zamjenica* (317–358). U poglavlju o glagolima Marković ponovno naglašava da glagolska vremena i vid nisu fleksijska, nego derivacijska kategorija. U primjerima se pokazuje da su prezent i aorist iskazani derivacijskim sufiksima, a lice i broj fleksijskim sufiksima (prezent: *za-rad-ī-m / aorist: za-rad-i-h*). Zanimljivo je Markovićevo preispitivanje tradicijske podjele glagola na vrste prema infinitivnoj osnovi koju je 1882. postavio Dobrovský. Ta je podjela u hrvatske gramatike došla preko Miklošiča i Vondráka i s manjim je preinakama u njima ostala do danas. Nalazimo ju u Babukića (1854.), Budmanija (1867.), Maretića (1899., 1963.), Florschütza (1905., 1943.), Brabeca, Hraste i Živkovića (1952., 1970.), Barić i dr. (HG: 1995). S druge je strane važno spomenuti njemačkoga filologa Schleichera⁴, koji je načinio podjelu glagola prema prezentskoj osnovi. Podjelu prema prezentskim sufiksima nalazimo i u novijim hrvatskim priručnicima, npr. Silićevoj i Pranj-kovićevoj gramatici (2005.), što je dovelo do preraspodjele glagola, pa su glagoli *vidjeti* i *misliti* postali glagoli iste vrste (u podjeli prema infinitivnoj osnovi: *vidjeti* je glagol III. vrste 1. razreda, a *misliti* glagol IV. vrste) jer u prezentu imaju *i*. Marković dalje preispituje i kritizira i jednu i drugu podjelu te korpus glagola koji još uvijek ne

⁴ Prvi uporabio naziv *morfologija*.

postoji, a u stoljeću smo daleko odmakle računalne tehnologije. Među ostalim se pita nije li neobično to da čak i studenti teško razumiju podjelu u kojoj se prva glagolska vrsta, bez obzira na osnovu, uvijek dijeli s obzirom na posljednji glas u korijenu. Gradeći na dobrim temeljima razriješava još jedan morfski problem. Propituje nam ime Silićevu morfsku raščlambu glagolskoga pridjeva radnog i trpnog te ukazuje na njihovo različito tumačenje. Smatra da je Silić dobro morfski raščlanio glagolski pridjev radni, ali mu nije jasno zašto je drukčije raščlanjen glagolski pridjev trpni (npr. *gled-a-l-a* // *gled-a-n-a*; prema Silićevoj raščlambi: *gled-an-a*). Time su zapravo izlučena i uspostavljena dva morfa – jedan za radnost, a drugi za trpnost. Dobivena je dakle i razlika u morfovima u odnosu na glagole, pa tako glagoli imaju tri morfa, a glagolski pridjevi četiri. Kad je riječ o imenicama u hrvatskome, autor se dotaknuo svega što se tiče morfologije, a i štočega više. Daje se pojmovna definicija imenice, njezino univerzalno značenje i njezina obilježja te ono najvažnije o rodu i spolu. Rod se tumači gramatičkom, a ne semantičkom kategorijom i u tom se smislu samo uz modifikator može znati da je *mama* ženskoga roda, a *tata* muškoga (*moj tata* / *moja mama*). Još bi bolje bilo, napominje Marković, »kad bismo za te tri vrste roda imali termine bez ‘ljudskog lica’, bez antropološke komponente (muško, žensko, srednje), ali to je već

druga priča« (2012: 237; bilješka). Prvi jezikoslovac koji je izrijekom naveo da je kriterij razvrstavanja imenica na vrste zapravo genitivni fleksijski morf bio je Della Bella (1728., 1785.). Ta podjela razumijeva tri, odnosno u novije vrijeme pet imeničkih vrsta ili sklonidba (*a*-sklonidba, *e*-sklonidba i *i*-sklonidba te *g*-sklonidba i $\emptyset$ -sklonidba). Podjela se prema rodu ne smatra metodološki dobrom jer je rod prije svega sintaktička kategorija i jer je, s obzirom na to da nije uvjetovana formalnim kriterijima, složenija. Vrijednim se prinosom smatra autorova podjela ili “nacrt mogućeg opisa” imenica prema pet sklonidbenih vrsta (2012: 269–286). Zanimljiva je i rasprava o rodu imenica tipa *djeca*, *braća*, *gospoda*, *vlastela*, *dvojica*, *trojica* i sl. To su imenice *e*-vrste (NOM. *ova*: *žen-a*, *djec-a*, *brać-a* // DAT. *ovoj*: *žen-i*, *djec-i*, *brać-i*), a prema predikatnome slaganju one su srednji rod množine (*sela*, *djeca*, *braća su velika*). Zaključuje da su te imenice *singularia tantum* II. vrste. Govoreći poslije o pridjevima, autor zaključuje da ako *brat* i *braća* stoje u odnosu *singular – plural*, odnosno da je riječ o leksemu BRAT, onda imamo: *moj- $\emptyset$ brat- $\emptyset$* (MASC. SG.), *moj-a brać-a* (FEM. SG.), *moj-a brać-a su oženjen-a* (NEUT. PL.). Taj dakle leksem može biti triju rodova i dvaju brojeva. U četvrtu vrstu ili *g*-vrstu Marković posebno izdvaja pridjevsko-imeničku sklonidbu imenica (nastale poimeničenjem pridjeva). Ta je vrsta otvore-

na (npr. imena država), ali slabo plodna. Metodološki se najupitnijom smatra V. vrsta ili ($\emptyset$ -vrsta) jer u nju ulaze nesklonjive imenice ili imenice iz kojih se ne može izlučiti gramatički morf – on je uvijek $-\emptyset$. Tu ulaze imenice *doba* (i *pradoba*), *podne* i *niškoristi*, neke titule (npr. *sir*, *don*, *mis*), ženska imena poput *Ines*, *Karmen* te ženska prezimena (koja nisu na $-a$). U taj okvir ulaze infinitiv i supin, ali i druge riječi koje iz pragmatičnih razloga ili prigodno, kad nam zatrebaju, postaju imenicama, npr. *Sve je to jedno veliko ništa*. ili *Italija se piše s velikim početnim i*. Zaključak je taj da je rod gramatička kategorija, spol izvanjezična kategorija, a odnos je roda, spola i deklinacijske vrste zapravo arbitraran. Autor navodi nekoliko tipova imenica kojima se pokušava uvesti red u zamršene odnose roda i spola. To su: hibrid, epicen, imenica općega roda, heteroklit i heterogen. Sve su zanimljive, a leksikografski su možda najzanimljivije dvorodne imenice ili *heterokliti* (npr. FEM. SG. N *bol*, G *boli* [fizičke patnje, npr. *porodajni bolovi*] / MASC. SG. N *bol*, G *bola* [psihičke patnje] ili NEUT. PL. N *jetra*, G *jetara* / FEM.SG. N *jetra*, G *jetre*) i raznorodne imenice ili *heterogeni* (MASC. SG. *torzo*, *korzo*, *torpedo* / NEUT. PL. *torza*, *korza*, *torpeda* ili NEUT. SG. *oko* / FEM. PL. *oči* itd.).

Poglavlje je o pridjevima kratko u odnosu na druge vrste riječi, ali, uzmemo li u obzir monografiju o pridjevima istoga autora iz 2010., razlog je

i shvatljiv i opravdan. Najčešća inherentna pridjevska kategorija je komparacija. Autor ju smatra derivacijskom promjenom riječi. Pridjevi se, drukčije od hrvatskih jezikoslovnih priručnika, dijele prema obličnim vrstama (deklinacijama), a ne na određene i neodređene jer se takva podjela smatra neobuhvatnom i nerazlikovnom. Prva (I.) se vrsta (a -vrsta) naziva još i *imeničkom* / *imeničko-pridjevskom* / *neodređenom* (*crn- $\emptyset$* , *crn-a*, *crn-o*). II. vrsta (g -vrsta) naziva se još i *zamjeničkom* / *zamjeničko-pridjevskom* / *određenom* (*crn-i*, *crn-a*, *crn-o*). U III. vrstu ($\emptyset$ -vrsta) ulaze nepromjenljivi pridjevi. Autor sam sebi, kao i kod V. imeničke vrste, postavlja pitanje treba li im uopće posebno izdvajati gramatički morf, jer je on $-\emptyset$. I opet, opravdano, raščlanjuje ih: *blond- $\emptyset$* , *nalik- $\emptyset$* , *bež- $\emptyset$* , *drap- $\emptyset$* , *fer- $\emptyset$* , *košer- $\emptyset$* , *krem- $\emptyset$* i dr.

Nakon opisa imenica, pridjeva i glagola, svoj je morfološki opis dobila i jedna zatvorena, malobrojna, ali morfološki i semantički veoma zanimljiva vrsta riječi – zamjenice. Otkud one uopće? Priroda je jezične komunikacije ekonomičnost, a onda i redukcija – otud zamjenice. Propitkujući uvijek i isponova, nađosmo se opet u kritički iščitanoj literaturi. Podjela zamjenica u hrvatskim gramatikama (npr. Barić i dr. *Hrvatska gramatika*) na imenične i pridjevne, uz koje se navodi da imenične zamjenjuju imenicu, a pridjevne pridjev, također nailaze na autorovu kritiku. Smatra se da

ta podjela ima smisla, ali samo u odnosu na to ima li zamjenica mociju ili nema (imenične naravno nemaju mociju, a pridjevne imaju). Zamjenice su podijeljene prema Bhatovu mišljenju (2004.) na lične (za 1. i 2. lice) i ostale zamjenice (prooblike ili zamjeničke riječi). O povratnoj se zamjenici ne može govoriti, a da se ne spomene njezin odnos prema nekim glagolima. Povratnost ili refleksivnost vrsta je glagolskoga stanja u kojemu su vršilac radnje i trpilac radnje isti, a nju jezici iskazuju različito. S obzirom na to da je riječ o glagolskoj kategoriji, mnogi jezici refleksivnost iskazuju na različite načine, primjerice afiksom na glagolu (tibetsko-burmanski *manipuri*), povratnom zamjenicom (npr. njemački) ili kombinacijom tih dviju pojava (npr. u ruskome je nenaglašena povratna zamjenica *sja* srasla s glagolom) itd. Neki doduše jezici (npr. amazonski *mura-piraha*) nemaju posebno sredstvo za izražavanje posvojnosti. Hrvatski se u tome slučaju koristi povratnom zamjenicom *sebe* i njezinom nenaglasnicom (klitikom) *se*. Prema svojim značajkama pripada skupu ličnih zamjenica (ista sklonidba kao *ja* i *ti*, nema roda: *Uvijek se pozdravljam u ogledalu.*, *Naručili smo si čevape.*). Drugo je u hrvatskome čestica *se*, koja obavezno dolazi uz neke glagole (nije afiks), npr. *zaljubiti se*, *smijati se* i sl. Tradicionalno, ti se glagoli zovu nepravim povratnim glagolima, a *se* se ne tumači česticom, doli zamjenicom. Be-

laj (2001) ih primjerice zove primarno-povratnim glagolima, a *se* proglašuje česticom. Dokaz je taj što ti glagoli uza se mogu imati i povratnu zamjenicu kao objekt, npr. *Sama sam se sebi čudila*. Marković međutim Belajevoj raščlambi nalazi slabu točku. Smatra da tu nije riječ o refleksivnosti, nego se česticom *se* kazuje da je tu riječ o neprijelaznome glagolu, pa u tom smislu tradicionalna odredba nepravi povratni glagoli ima smisla, ali opet ograničeno. Složit ćemo se s autorom da to nisu povratni glagoli, pa onda ne mogu biti ni pravi ni nepravi. Prečudno bi zapravo bilo da hrvatski ima dva sredstva za izricanje povratnosti. Ne, veli Marković, za izricanje povratnosti hrvatski se koristi ličnom povratnom zamjenicom *sebe* (*se*), a česticom *se* ne iskazuje se povratnost, nego neprijelaznost. U hrvatskoj su gramatičkoj tradiciji zamjenice često bile marginalizirane. Morfsku raščlambu zamjenica otežava to što su one najčešće supletivne unutar sklonidbe, a dijakronijskim su razvojem stopljene, sraštene ili kontrahirane. Autor se upušta i u morfsku raščlambu zamjenica – i to veoma uspješno. Da bi u tome uspio, nužno je morao revitalizirati neke dijakronijske morfološke promjene, npr. metatezu *kt* → *tk* i smjenu *čt* → *št*.

Treća cjelina obuhvaća poglavlja: *Raspoznavanje morfema* (359–381), *Nelinearna morfologija* (383–407), *Naravna morfologija* (409–434) i *Dijakronijska morfologija* (435–462). U

prvome se poglavlju treće cjeline pokazuje velika raznolikost afikslnih postupaka u jezicima svijeta. Neka su poglavlja ove knjige pokazala isprepletenost morfologije sa sintaksom i semantikom, a poglavljem *Nelinearna morfologija* Marković nam je pokazao i dokazao čvrste veze morfologije s fonologijom. U poglavlju *Dijakronijska morfologija* mnogo je zanimljivosti i izvornosti. Zanimljivo je kako se razlučuje futur u srpskom i hrvatskom jeziku. Tumače se procesom reanalize ili resegmentacije, koja mijenja dubinski ustroj izraza bez neposredne površinske manifestacije (2012: 443). Naime, zanemarimo li ortografske konvencije u odnosu hrvatskoga *radit ću* i srpskoga *radiću*, riječ je o površinski istim izrazima, fonetski [rádićemo]. Dubinski gledano riječ je o različitu broju riječi i različitoj morfskoj raščlambi: hrv. *rad-i-t(i) ćemo (radit ćemo) / srp. rad-i-ćemo (radićemo)*. U srpskome je pomoćni glagol postao dijelom glagola, a samim tim i fleksijskim (gramatičkim) sufiksom. Tu zapravo prvo djeluje gramatikalizacija kojom nastaje nenaglasnica, a onda morfologizacijom zanaglasnica postaje fleksijskim sufiksom. Autor se tu ipak ograđuje jer uz oblik *radićemo* postoji jedan, odnosno dva druga oblika: (ja) *ću raditi* i (ja) *ću da radim*. Govoreći o jezičnim dodirima u morfologiji, autor upozorava na jezično savjetništvo prema kojemu primjerice pridjev *optimalan* ne može imati kom-

paraciju jer *optimalan* (prema latinskom *optimus*) u sebi sadržava superlativno značenje. Nije pitanje je li to uistinu tako, negoli mora li to govornik hrvatskoga znati? Ne bi li *optimalan* u hrvatskome mogao biti pozitivan pridjeva? U zadnjem se poglavlju, koje je svojevrsna dopuna knjizi, autor bavi brojem – najčešćom iskazanom kategorijom imenica u jezicima svijeta (2012: 463). Tu se raščlanjuje 55 Greenbergovih generalizacija o univerzalnom ustrojstvu brojeva, odnosno prikazuje se kako izgledaju i na koji način funkcioniraju brojevni sustavi u jezicima svijeta. Kad se govori o brojevima, treba napomenuti da je tu zapravo riječ o različitim funkcijama i značenju, tj. morfološki se i sintaktički oni mogu razvrstati drugačije. U brojevnim sustavima razlikujemo dvije vrste leksema: jednostavne (neizvedene, osnovne) brojeve i izvedene, koji mogu biti jednočlani i višočlani. Jedno je od zanimljivijih i poglavlje o hrvatskim brojevnim riječima. Marković morfski raščlanjuje brojeve *dva, dvije, tri, četiri*. Prema toj su raščlambi oni tromorfski, tj. imaju jedan tematski morf za glavni broj i dva morfa koja čine osnovu (v. 2012: 497).

Nakraju, treba reći da u hrvatskim jezičnim priručnicima nalazimo opće definicije morfologije, morfema i morfova, da su dublje morfske raščlambe veoma rijetke, tj. kao da ih zapravo i nema. Marković ih donosi. I to je najveća vrijednost ove knjige.

U funkciji lakšeg praćenja teksta korisne su grafičke intervencije poput isticanja pojmova kurzivom i masnim slovima te različiti shematski prikazi i tablice. Nakon zadnjega poglavlja slijedi popis literature koji sadržava preko pet stotina bibliografskih jedinica, kazalo imena, kazalo jezika i kazalo pojmova. Znanstvenu težinu monografiji o morfologiji daju i trojica recenzenata, sve jedan do drugoga vrhunski hrvatski jezikoslovci: Josip Silić, Milan Mihaljević i Ekrem Čaušević.

Autor navodi da mu je iskustvo u nastavi pomoglo da napiše knjigu koja se s jedne strane odlikuje znanstvenošću, izvornošću i iscrpnošću, a s druge je strane međuredčanim (međuredačnim!) dijalogom i komunikacijom s čitateljem djelo načinio pit-

kim te ga se iščitava strašću ponajbolje beletristike. Knjiga dakle koju imamo pred sobom, isprva zamišljena i koncipirana kao sveučilišni udžbenik, sve je samo ne uvod u morfologiju. To je naime uvod iz perspektive čovjeka koji s iznimnom sigurnošću, znanjem i spretnošću polemizira s najvećim imenima jezičnomorfološkoga svijeta te uspoređuje i istodobno žonglira s nekoliko stotina jezika (većina ih nije ni genetski ni tipološki slična hrvatskomu). Zaključimo, riječ je o iznimno uspješno napisanome djelu, koje sa stajališta suvremenih lingvističkih teorija pretresa morfološke koncepcije i unapređuje ih novim spoznajama.

Ermina Ramadanović

